

**Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2016

Barbora Kurková

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

Výchova k rodičovským kompetencím u dětí v mateřské
škole
Parentaledukationkompetenciensforchildren in
kindergarten

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Miroslava Kovaříková, Ph.D.

Autor bakalářské práce: Barbora Kurková

Studijní obor: Učitelství pro MŠ

Forma studia: kombinovaná

Bakalářská práce dokončena: duben 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Výchova k rodičovským kompetencím u dětí v mateřské škole“ vypracovala samostatně pod vedením vedoucího práce a čerpala jen z uvedené literatury a pramenů.

V Praze dne:

Podpis:

Poděkování:

Ráda bych poděkovala PhDr. Miroslavě Kovařikové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a vstřícný přístup. Dále bych také poděkovala celé své rodině a přátelům za podporu.

NÁZEV:

Výchova k rodičovským kompetencím u dětí v MŠ

AUTOR:

Barbora Kurková

KATEDRA:

Katedra pedagogiky

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Miroslava Kovaříková, Ph.D.

ABSTRAKT:

Tato bakalářská práce s názvem: „Výchova k rodičovským kompetencím u dětí v mateřské škole“ se zabývá sexuální výchovou v mateřské škole a v rodině, ale také její stinnou stránkou a to je syndrom CAN, tedy syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. V teoretické části se zaměřuji na vysvětlení a definování jednotlivých pojmů např.: sexuální výchova, sexuální výchova v rodině, rodina, syndrom CAN a prevence. Poukazuji na to, jak je ukotveno toto téma v RVP PV a zda to děti umí v budoucím životě uplatnit.

Praktická část je založena na výzkumu, při kterém jsem využila formu dotazníku. Tázáni byli učitelé mateřských škol z Nymburského okresu. Zajímala jsem se o konkrétní činnosti učitelů s dětmi, pravidelnost, časovou náročnost, využívání pomůcek a vzdělanost a připravenost učitelů dětem odpovídat na jejich zvědavé otázky. V neposlední řadě mě zajímalo, jak mají učitele ukotvenou tuto problematiku ve školním kurikulu.

KLÍČOVÁ SLOVA:

sexuální výchova v rodině, mateřská škola, dítě předškolního věku, rodina

TITLE:

Parentaleducationcompetenciensforchildren in kindergarten

AUTHOR:

Barbora Kurková

DEPARTMENT:

Department of edukacion

SUPERVISOR:

Ph.Dr. Miroslava Kovaříková, Ph.D.

ABSTRACT:

This thesis with title „Upbringing for parental competencies of children in infant school” deals with sexual education in family and kindergarten as well. Among the other things is described the syndrom CAN (child abuse and neglect). I divided my work into two main parts. In the theoretical part I described all the theory which includes explaining fundamental concepts like sexual education, sexual education in family, the family generally, syndrom CAN and prevention. It also involves topic of RVP PV and the ability of children how to use this in everyday life.

The practical part is based mainly on questionnaire research. I asked teachers in kindergartens in district of Nymburk about the problems. Firstly I took an interest in regularity, the work and intelligence of techers, their work with children, quick – wittedness and preparedness.

Lastly, I would like to mention, that I was also interested in the school curriculum and the ability of teachers.

KEYWORDS:

family sex education, kindergarten, preschoolage, family

Obsah

Úvod	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Sexuální výchova	8
1.1 Historie sexuální výchovy	9
2 Sexuální výchova v rodině	11
2.1 Rodina a její znaky	12
2.2 Funkce rodiny	12
2.3 Téma sexuality v rodině	14
3 Syndrom CAN	15
3.1 Formy syndromu CAN	16
3.1.1 Fyzické týrání	16
3.1.2 Psychické týrání	16
3.1.3 Sexuální zneužívání	17
3.1.4 Zanedbávání	18
4 Prevence zneužívání dětí	19
4.1 Primární prevence	19
4.2 Sekundární prevence	20
4.2.1 Rizikové dítě	20
4.2.2 Rizikový dospělý	21
4.2.3 Riziková rodina	22
4.2.4 Riziková situace	24
4.3 Terciární prevence	25
4.3.1 Etapa diagnostická	25
4.3.2 Etapa pomocná, ochranná a terapeutická	25
5 Realizace sexuální výchovy v předškolním vzdělávání	26
5.1 Pojetí rodičovských kompetencí v RVP PV	26
5.2 Realizace v předškolním vzdělávání	28
II. PRAKTICKÁ ČÁST	30
1 Cíl, metody a hypotézy empirického výzkumu	30
2 Výsledky výzkumného šetření	33
Závěr	45
Použitá literatura	47
Přílohy	49

Úvod

Téma bakalářské práce vzniklo úplnou náhodou. V médiích proběhla informace o malém zneužívaném dítěti, kde na problém upozornily učitelky z mateřské školy. Informaci jsem nevěnovala moc pozornosti, ale došlo mi, že já vlastně vůbec nevím, jak bych v takové situaci měla reagovat. Najednou jsem měla spoustu otázek, ale minimum odpovědí. Co kdybych měla já ve třídě takové dítě? Jak bych měla jednat s rodiči, dítětem a jak se to řeší dál?

Proto jsem se rozhodla vypracovat bakalářskou práci na toto téma. Pokusím se zde objasnit co je to sexuální výchova a co je to sexuální výchova v rodině. Také se zaměřím na prevenci zneužívání dětí. Jak se pozná zneužívané dítě? Poznává to vůbec okolí dítěte? A když pozná, jak postupují dál? Zajímá mě jak je tato problematika brána a řešena v jiných mateřských školách. V empirickém šetření bych se ráda zaměřila na učitelky mateřských škol v Nymburském okrese a formou dotazníkového šetření získám potřebná data. Cílem šetření je zjistit jak mají tuto problematiku ukotvenou ve školním kurikulu a jak by jednotlivé učitelky jednaly a postupovaly při odhalení patologického chování dítěte.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Sexuální výchova

Podle světové zdravotnické organizace (WHO) je pojem sexuální výchova charakterizován takto: „Podstatu a cíle sexuální výchovy tvoří vše, co přispívá k výchovčelivé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní, psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví“. (Janiš, 2008 s. 6, citováno dle Uzel, R., Sexuální výchova u nás a v Evropě. In 4. kongres k sexuální výchově. Praha: SPRSV, 1996 s. 62)

Světová zdravotnická organizace definuje sexuální výchovu jako oblast, která ovlivňuje všechny složky osobnosti – psychologii, fyziologii, mravní i sociální chování. Vychovává tak jedince jako celistvou osobnost a učí ho optimalizovat mezilidské vztahy s lidmi stejného i opačného pohlaví. Lidé si často pod pojmem sexuální výchova představí pouze anatomické znaky, pubertu a reprodukci, nýbrž Světová zdravotnická organizace ukazuje na to, že to tak není.

MUDr. Oldřich Pšenička, CSc.(1994, s. 303) říká, že „výchova k sexualitě je především výchovou k lásce v její plnosti“Domnívám se, že autor chápe sexuální výchovu jako komplexní výchovu k lásce, kterou by měl jedinec umět dávat i přijímat.

Józef Augustyn tvrdí, že „sexuální výchova by měla sloužit v zásadě tomu, aby se mladý člověk sám ujal zodpovědným způsobem úkolů, které mají vztah k psychosexuální oblasti, jež se v něm právě začíná probouzet k životu“. (Augustyn, 1998 s. 11,12) Dle Augustyna je cílem sexuální výchovy učení jedince k zodpovědnosti, která souvisí s dospíváním jak v psychické, tak v sexuální oblasti.

S jinou definicí se setkáváme v Pedagogickém slovníku, kde je sexuální výchova definována jako „výchova směřující k získání návyků, dovedností, znalostí, hodnot, norem a postojů v oblasti vztahů mezi mužem a ženou. V ČR je součástí občanské

výchovy, rodinné výchovy aj“.(Průcha, 2001, s. 211) Průcha mimo jiné ukazuje na to, že tato výchova je v České republice zařazena ve školní výuce do předmětů občanská a rodinná výchova. Rodinná výchova je také zaměřena na výchovu k partnerství, manželství, výchovu k rodičovství, ale i na výchovu ke zdravému způsobu života. Rodinná a občanská výchova jsou od roku 2008 sloučeny do vyučovacího předmětu Společenská výchova.

V roce 1988 Mezinárodní federace plánovaného rodičovství (IPPF) prohlásila, že „hlavním cílem školní výchovy je připravit mladé lidi pro život v dospělosti a pro jejich role ve společnosti. Jestliže sexualita, manželství a rodinný život jsou důležitým prvkem v životě většiny obyvatelstva, potom zcela jistě je logickou a nutnou povinností školy připravit mladé lidi i pro tuto oblast. Sexuální výchova musí být pokládána za jednu část celkové školní výchovy, která zprostředkovává dětem a mladým lidem informace nutné, aby byli schopni vytvořit si správný názor, úsudek i postoje“.(Janiš, 2007, s. 12) S touto definicí se ztotožňují, protože upozorňuje na důležitost přípravy mladých lidí na partnerství a rodičovství. A proto je sexuální výchova zařazena do vzdělávacího obsahu předškolního i školního vzdělávání.

Sexuální výchova je popsána jako cílevědomé, záměrné a systematické působení na dítě, které trvá dlouhou dobu. Výchova musí mít na dítě pozitivní vliv a musí splňovat etické zásady. Dítě by mělo získávat nové názory, hodnoty, postoje a normy v rámci mezilidských vztahů a poznatky aplikovat ve svém životě.

1.1 Historie sexuální výchovy

Mezi nejstarší oblast zájmu lidské společnosti patří sexualita. Již od nepaměti si společnost uvědomovala důležitost pravidel upravujících sexuální život lidí. Mezi nejstarší omezení jistě patří zákaz incestu. Incest je chápán jako sexuální aktivita mezi dítětem a rodičem, nevlastním rodičem, náhradní rodičovskou postavou, sourozencem nebo členy širší rodiny. Tímto zákazem nastal zlom v existenci lidstva, člověk byl „polidštěn“.(Weiss, 2005)

Sexuální výchova má své kořeny již v 19. století. Za její průkopníky jsou považováni sexuologové Švýcar A. H. Forel (1848-1931), který považoval sexuální výchovu za primární metodu prevence poruch v pohlavním životě a Angličan H. H. Ellis (1858-

1939), který se zaměřoval na boj proti puritánským názorům na pohlaví, zejména ke vztahu k ženám a sexuální výchově. (Rašková 2011)

Počátky sexuální výchovy v českých školách nalézáme po první světové válce. Vyučovala se tzv. výchova pohlavní. Základní poznatky získávali žáci již před 12. rokem v souvislosti se sexuálním instinktem. Vzdělávacím obsahem sexuální výchovy byly rozdíly mezi mužem a ženou, anatomie pohlavních orgánů a intimní hygiena. Výuku pohlavní výchovy realizovali lékaři, kteří dojížděli do škol. Učitelé mohli vést ve výjimečných případech pouze individuální rozhovory. (Rašková, 2011)

V 60. letech 20. století byla ve školách vyučována tzv. výchova k rodičovství. Učivo výchovy nebylo ukotveno v učebních osnovách. Pro rodiče a jejich děti byly realizovány přednášky a besedy, které byly vedeny odborníky, a to frontálně, formou monologu. Jejich obsahem byla anatomie pohlavních orgánů a intimní hygiena. Lékaři přednášeli buď dívkám, nebo chlapcům, kteří byli žáky nejvyšších ročníků. (Rašková, 2011)

V 70. letech 20. století se změnila role učitele a snížila se věková hranice žáků, pro které byla výuka určena. Učitel se stal kompetentním k výběru forem a metod výuky, ovšem doporučenou metodou byl rozhovor mezi učitelem a žákem (Rašková, 2011).

Obdobím stagnace byla 80. léta 20. století. Jedinou změnou bylo přejmenování výchovy na tzv. výchovu k manželství a rodičovství. Až v druhé polovině 90. let 20. století došlo k významným změnám v této vzdělávací oblasti. Výchova byla přejmenována na tzv. sexuální výchovu a byla zavedena do učebních osnov jako součást „výchovy ke zdraví a zdravému životnímu stylu“. Zatím posledním zlomovým okamžikem se stal školní rok 2007/2008, kdy byla sexuální výchova začleněna do systému primárního vzdělávání dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (Rašková, 2011).

Dále bych chtěla jmenovat významné sexuology: MUDr. Miroslav Plzák, CSc (1925-2010), který se věnoval manželskému poradenství. Prof. PhDr. Petr Weiss (1954), který se zabývá sexuálními dysfunkcemi, transsexualitou, partnerskými vztahy, deviacemi a psychoterapií. MUDr. Radim Uzel, CSc. (1940), český gynekolog, sexuolog, čestný

tajemník Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu a vysokoškolský pedagog. Tento významný český sexuolog publikoval mnoho odborných článků i knih, taktéž realizuje několik desítek přednášek ročně v oblasti sexuální výchovy. Besedy i přednášky jsou určeny pro odbornou i laickou veřejnost. (Uzel, 2006)

2 Sexuální výchova v rodině

„Rodina je základním životním prostředím dítěte. Nejen, že dítě obklopuje, ale také se do něho promítá“ (Helus, 2007, s. 134). Domnívám se, že Helus chtěl tímto tvrzením poukázat na to, že dítě v rodině nejen žije, ale také ho rodina formuje. Ovlivňuje jeho názory, postoje a hodnoty, které si dítě zvnitřní a následně vzor své rodiny promítá do rodiny budoucí.

Rodina je primární malá sociální skupina. Je charakteristická emocionálními vazbami mezi svými členy. Jako každá sociální skupina má i rodina svou vlastní sociální strukturu – pozice, role, statusy. Rodina má zásadní vliv na vlastnosti a charakter dítěte. Pro vývoj a výchovu dítěte je nenahraditelným prostředím, je klíčová pro primární socializaci dítěte a zároveň významně působí na socializaci sekundární (Helus, 2007).

Rodina je základní jednotkou lidské společnosti. Je nejpřirozenější prostředí pro sexuální výchovu. Nejvýznamnější český dětský psycholog Zdeněk Matějček hovoří o tom, že „sexuální výchova v rodině má tři základní součásti: vztah, vzor a poučení. Rodina vztahu představuje základní citové naladění dítěte, jeho schopnost přijímat druhé, mít k nim důvěru, dávat něco ze sebe, prostě mít rád. Tomu se dítě učí již od počátku soužití s lidmi, tedy již od narození a i před ním. Již v té době se rozhoduje o tom, jaké vztahy bude jednou dítě mít s ostatními lidmi“ (Matějček, 1996, s. 67).

„Velmi záhy dítě začíná vnímat odlišné chování dospělých k němu, jde-li o chlapce nebo děvče, a je-li tento signál vysílán mužem nebo ženou. Vnímá i vztahy mezi rodiči. Jakmile si uvědomí svou pohlavní příslušnost, pak se od rodiče stejného pohlaví učí svou budoucí sociosexuální roli, a podle rodiče opačného pohlaví si vytváří představu o roli svého budoucího partnera (partnerky). Vývoj dítěte je ovlivňován kvalitou vztahu mezi rodiči i citovým zázemím, v němž vyrůstá“ (Machová a kol., 1998, s. 82)

2.1 Rodina a její znaky

De Singly (1999, s. 36n.) in Helus (2015) ve své publikaci popisuje pět znaků současné rodiny. Jako první zmiňuje rodinu nukleární (jádrovou). Taková rodina je tvořena jen z několika málo lidí, kteří tvoří její jádro. Toto jádro je především partnerská dvojice bez ohledu na to, zda jsou partneři oddáni či nikoliv. Dalším znakem rodiny je rodina partnerská/ manželská. Manželé jsou buď rodiči svých dětí, nebo pečují o děti přisvojené nebo děti z předešlých manželství muže a ženy. Třetím znakem rodiny je rodina dvougenerační. To znamená, že ji tvoří generace otce a matky i generace jejich potomků. Čtvrtým znakem je rodina intimně vztahová. Z toho vyplývá, že členové rodiny si jsou citově blízcí. Tento znak je typický pro malé rodiny, které jsou tvořeny manželi, kteří se rozhodli počít dítě. Posledním, pátým znakem, je privátní individualizace. Tedy vývoj jedince jako samostatné osobnosti, která nese možnost i nutnost rozhodovat se a volit, nést za své činy a rozhodnutí zodpovědnost. Proces individualizace může být rizikovým faktorem, z tohoto důvodu je nutná společenská kontrola, která zasahuje do života lidí. Společenská kontrola se promítá například do formulace zákonů povinné péče o děti (jejich zdraví, vzdělání, důstojnost).

2.2 Funkce rodiny

V této kapitole bych chtěla uvést sociálně psychologické funkce rodiny, které mají nezanedbatelný vliv na zdravý vývoj dítěte i jeho socializaci.

- a) „Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života“. (Helus, 2015, s. 219) Jedná se o uspokojení potřeb biopsychických (jídlo, pití, spánek, pohyb, hygiena apod.). I potřeb bezpečí a lásky. Rodina učí dítě biorytmu a v raném věku mu nabízí dostatečné množství podnětů. Rodina by měla uspokojovat všechny potřeby dítěte. Přístup k dítěti by měl být individualizovaný, empatický, trpělivý a dítě k tomuto prostředí snadno přilne a je v něm doma.
- b) „Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti“. (Helus, 2015, s. 220) Touto potřebou je především potřeba domova, potřeba identifikovat se se svým rodičem. Identifikace s rodičem je nezbytná pro další zdravý vývoj dítěte a je základem povědomí, že dítě je součástí spolehlivých a milujících interpersonálních vztahů.

- c) „Rodina skýtá dítěti již od nejtělejšího věku akční prostor, tzn. prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci, součinnost s druhými“. (Helus, 2015, s. 220) V rodině se osobnost dítěte utváří a později rozvíjí. Osobnost dítěte se vydává po své životní ose, která je charakterizována prožitkem „já jsem a jedním“ a „umím, dovedu, zvládám“. Spolu s touto osou se utváří vědomí sebe sama jako osoby, která pasivně přihlíží i aktivně jedná, a tím poznává své okolí a svět.
- d) „Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení“. (Helus, 2015, s. 221) Rodina učí dítě, aby znalo hodnotu předmětů, které se kolem něj nacházejí. Učí ho předměty používat podle určitých pravidel, dávat na věci pozor a nerozbíjet je. V průběhu života si dítě utváří vztah k hmotnému světu, učí se chránit jak své osobní věci, tak věci druhých. Toto přispívá k utváření další životní osy - „já mám“ a „my máme“.
- e) „Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky“. (Helus, 2015, s. 221) Dítě pozoruje roli matky a otce a vnímá genderový rozdíl mezi nimi a následně nabyté zkušenosti aplikuje do svého života.
- f) „Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady“. (Helus, 2015, s. 221) V průběhu života se dítě učí chápat, že každý člověk je osobnost a dítě samo chce osobností také být. Na základě empatického přístupu k dítěti se dítě učí vcit'ovat a chápat druhého člověka.
- g) „Rodina dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého“. (Helus, 2015, s. 221) Dítě se učí chápat, že povinnosti jsou nedílnou součástí lidského života. To se děje především pomocí činností, které společně s rodiči vykonává.
- h) „Rodina otevírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů, a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, různého založení, různého postavení“. (Helus, 2015, s. 221) Rodina ukazuje dítěti funkčnost mezilidských vztahů (se sourozenci, s prarodiči i širším příbuzenstvem).
- i) „Prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje k dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě“. Helus, 2015, s. 222) Dítě poznává svět z nejrůznějších úhlů pohledu – poznává nejrůznější povolání, plní občanské povinnosti, čelí nejrůznějším problémům a pokušením. Pro zdravý vývoj dítěte je důležité, aby byla rodina spolehlivým a

bezpečným zázemím. Dítě se učí svět nejprve poznávat, později ho může i měnit.

- j) „Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat moudré, trpělivé a včítivé vyslechnutí, radu a pomoc; je útočištěm v situacích životní bezradnosti“. (Helus, 2015, s. 222) Vstupem do školy dítě poznává úspěchy i neúspěchy, a pokud se mu nedaří, je důležité, aby mu byla rodina oporou. Pokud je prostředí rodiny chápavé a poskytuje mu podporu, je to pro něj velice přínosné nejen v období školní docházky, ale i v životě budoucím. (Helus, 2015)

2.3 Téma sexuality v rodině

Je důležité, aby rodiče o sexualitě mluvili se svými dětmi již od nejtělejšího dětství. Děti přirozeně kladou svým rodičům otázky a rodiče na ně odpovídají. Pokud se děti sami zeptají, je vhodné, aby rodiče zajistili vhodné podmínky pro rozhovor a sami si na toto téma s dětmi začali povídat. Je důležité si uvědomit, že každý rodič by měl vše vysvětlovat způsobem, který je přiměřený věku dítěte.

První otázky o vzniku života kladou děti kolem třetího roku života. V tomto věku se dítě nejčastěji obrací na matku. Dítě klade nejčastěji otázky proč a jak jsem se dostal na svět. Odpovídat by měli oba rodiče a především pravdivě a pravdu sdělují tak, aby tomu dítě dobře rozumělo. Pro matku je snadnější dítěti odpovídat na zvědavé dětské otázky než pro otce. (Pšenička, 1995)

I několikaleté dítě vnímá rozdíly mezi mužem a ženou. Nejsnadněji si dítě všimne rozdílu, pokud má sourozence opačného pohlaví. Poté začíná klást zvědavé otázky svým rodičům, kteří musí dítěti vysvětlit, že dívky a chlapci se od sebe liší. Rozdílu mezi mužem a ženou si dítě všimne i v případě, že rodiče chodí doma nazí, např. v koupelně. Později začíná dítě objevovat i své pohlavní orgány a rodič by měl poznat, zda je příčinou nepříjemný podnět nebo zda je cílem objevování a prožívání příjemných pocitů. Důležité je, aby rodič zvážil svou reakci a vyvaroval se plácání přes ruce nebo okřikování. (Pšenička, 1995)

Ideální situací, kdy si můžou rodiče s dítětem povídat o rodičovství, je, když rodiče čekají miminko. Je důležité dítěti vysvětlit, že se brzy do rodiny narodí miminko. Opět je důležité, aby rodiče své vysvětlení přizpůsobili věku dítěte a vysvětlili mu, že miminko je uloženo v mamčině bříšku. Když maminka začne cítit pohyby dítěte, je vhodné, aby nechala dítě sáhnout na bříško, aby pohyby cítilo také. Společně se tak mohou těšit na ještě nenarozené miminko. Po porodu vyvstává další otázka a to zda by měl být starší sourozenec u kojení. Pšenička se domnívá, že ano. Dokonce je jeho přítomnost žádoucí, starší sourozenec se ovšem musí ztišit, aby nerušil kojící maminku ani kojence. (Pšenička, 1995)

Přirozená aktivita dětí v předškolním věku je hra. Příprava dítěte na rodičovské kompetence probíhá teda nejčastěji pomocí námětové hry, kterou hraje buď samo, nebo s rodičem. Mohou si hrát na maminku a tatínka nebo na rodinu. Pomocí hry se dítě učí chápat povinnosti a rozumět fungování rodiny. Nejčastěji slouží ke hře na rodinu panenky nebo plyšové hračky. Při hře s panenkami se rozvíjí mateřský cit a kladný postoj k rodičovství. Když rodiče přistihnou děti při nevhodné hře (hra na doktora – prohlížení genitálií), neměli by děti trestat ale vysvětlit jim, že pohlavní orgány není třeba k identifikaci pohlaví ukazovat. Těmto hrám můžeme předcházet tím, že děti včas poučíme o tom, že pohlavní orgány se na veřejnosti neukazují. (Pšenička, 1995)

3 Syndrom CAN

Syndrom CAN, z anglického Child Abuse and Neglect, je syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Úmluva o právech dítěte určila věkovou hranici syndromu CAN do 18 let. V roce 1992 byl definován Zdravotnickou komisí Rady Evropy jako „jakékoli nenáhodné jednání rodičů nebo jiné dospělé osoby, které je v dané společnosti odmítané a nepřijatelné, které poškozuje tělesný, duševní i společenský vývoj dítěte, popř. způsobuje jeho smrt“. (Vágnerová, 2002, s. 320)

Švarcová (2002, s. 47) popisuje syndrom CAN jako „jakékoliv vědomé a nevědomé aktivity, kterých se dopouští dospělý člověk na dítěti a jejichž následkem dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte.“ Tyto definice jsem pro svou bakalářskou práci vybrala proto, že Vágnerová definuje syndrom CAN přesněji než Švarcová. I když obsah definic se zdá být stejný, tak Vágnerová zahrnuje i tak závažné poškození zdraví dítěte, které může způsobit jeho smrt. O smrti se Švarcová v definici nezmiňuje.

3.1 Formy syndromu CAN

Z hlediska formy týrání rozlišujeme čtyři základní varianty, které nyní popíši.

3.1.1 Fyzické týrání

Pro tuto formu je charakteristické fyzické ublížení dítěti. Zahrnuje takové zacházení, které může dítěti způsobit jak lehké ublížení na těle, tak i těžké ublížení na zdraví nebo dokonce i smrt. K fyzickému týrání patří i přihlížení a nezabránění fyzickému ubližování dítěti. Fyzické týrání rozdělujeme do dvou skupin z hlediska plánování činu:

- spontánní – prvoplánové: k takovému jednání dochází většinou v afektu nebo po požití alkoholu či jiných návykových látek
- plánované: člověk již dopředu plánuje provedení činu, má dlouhodobý charakter (opakované pálení cigaretou)

Formy tělesného týrání jsou např.: nepřiměřené bití rukou nebo různými nástroji, kopání do dítěte, údery pěstí, vytrhávání vlasů, škrcení, svazování, polévání horkou vodou a pálení dítěte apod. Fyzické násilí na dětech můžeme rozpoznat podle následujících znaků: podlitiny, natržený ušní boltec, opakované zlomeniny, popáleniny, otřesy mozku, stopy po bodných nebo řezných ranách, opakovaná poranění (Kalibová, Kaliba, 2014).

3.1.2 Psychické týrání

Psychické týrání definujeme jako takové chování, které negativně ovlivňuje emocionální vývoj dítěte, vývoj jeho chování, osobnosti, sebehodnocení a formování mezilidských vztahů.

Formy psychického týrání jsou např.: slovní napadání, ponižování, zesměšňování, výhrůžky, citové vydírání, odmítání dítěte, kladení nepřiměřených nároků – školní výsledky, opovrhování. Psychické násilí na dětech můžeme rozpoznat podle následujících znaků: opožděný vývoj, nízké sebevědomí, strach, úzkost, obava, deprese, agrese, vztek, sebepoškozování, přecitlivělost, zhoršený školní prospěch, sociálně patologické chování (Kalibová, Kaliba, 2014).

3.1.3 Sexuální zneužívání

Tato forma zneužívání patří k nejzávažnější formě týrání. Nese své speciální označení CSA, z anglického ChildSexual Abuse. Tato forma týrání je charakterizována sexuálním násilím na dítěti, které slouží především k sexuálnímu uspokojení pachatele.

Täubner (1996, s. 10) říká, že „pojem zneužití přitom může označovat jak různé formy koitálního styku, tak i aktivní a pasivní aktivity, jako masturbaci či osahávání jiných částí těla oběti, to vše za účelem dosažení sexuálního vzrušení a eventuálně i uspokojení pachatele“.

Sexuální zneužívání dělíme na několik skupin. Nyní se zaměřím na dělení dle míry kontaktu pachatele s obětí:

- kontaktní (dotykové): je definováno jako takové chování, kde probíhá fyzický kontakt pachatele s obětí, např.: osahávání, líbání dítěte na intimních místech, laskání prsou, genitálií, orální a anální sex, sexuální styk, incest, znásilnění
- bezkontaktní (bezdotykové): je definováno jako takové chování, kde se pachatel fyzicky nedotýká oběti, např.: obnažování se před dítětem, masturbace před dítětem, pozorování obnaženého dítěte za účelem vlastního sexuálního vzrušení, uspokojení; nucení dítěte sledovat pornofilmy a prohlížet pornočasopisy; nucení dítěte pozorovat soulož
- komerční: je definováno jako takové chování, kdy pachatel využívá či zneužívá dítě k sexuálním účelům z důvodu sexuálního uspokojení nebo za odměnu; k rozšíření této formy násilí přispělo rozšíření internetu, kde dochází ke snadnému kontaktování dětí; mezi primární formy komerčního sexuálního zneužívání patří: obchod s dětmi, dětská prostituce, dětská pornografie (Kalibová, Kaliba, 2014)

Formy sexuálního násilí dle Vaničkové (1999, s. 40) in Kalibová, Kaliba (2014, s. 23) jsou:

- velmi závažné formy (např.: orální sex, anální sex, vaginální sex)
- středně závažné formy (osahávání pohlavních orgánů, vnikání do vagíny či anusu prsty nebo předměty)
- nejméně závažné formy (obnažování, fotografování apod.)

Sexuálně zneužívané dítě můžeme rozeznat podle následujících znaků: bolesti břicha, pomočování, poruchy příjmu potravy, bolestivé vyměšování, poševní výtok nebo krvácení, změny chování (agrese, noční můry, rozrušenost, sebevražedné pokusy). A závěrem bych se chtěla zmínit o tzv. syndromu dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužití (childsexualabuseraccomodation syndrome), při kterém se v následujících pěti fázích dítě vyrovnává se sexuálním zneužíváním: utajování, bezmocnost, svedení a přizpůsobení se, opožděné konfliktní odhalení a odvolání výpovědi pod tlakem vývoje událostí (Kalibová, Kaliba, 2014).

3.1.4 Zanedbávání

Zanedbávání definujeme jako slabou péči rodičů o dítě, kde může dojít k narušení zdraví dítěte a také dítě může být v nebezpečí. Dítě potřebuje dostatek podnětů, aby se dobře rozvíjelo.

Dunovský (1995, s. 88) in KalibováKaliba (2014, s. 24) popisuje zanedbávané dítě jako „dítě, jež se ocitá v situaci, kdy je akutně a vážně ohroženo nedostatkem podnětů důležitých ke svému zdravému fyzickému i psychickému rozvoji, a to v situacích, které samy o sobě ohrožují život dítěte i v těch, které teprve ve spojení s jinými činiteli dávají neblahý společenský výsledek“. Dunovský tím říká, že dítě je ohroženo nedostatkem podnětů nejen v situacích, které přímo ohrožují jeho život, ale i v těch které negativně ovlivňují jeho společenský život.

Zanedbávání dítěte se dělí na: tělesné (neuspokojení fyzických potřeb, např.: jídlo, oblečení, domov, lékař); citové (nenaplnění citových potřeb, např.: jistota, podpora, bezpečí); zanedbávání výchovy a vzdělání (dítě musí naplnit svůj vzdělávací potenciál, např.: nepřítomnost ve škole).

Zanedbávané dítě můžeme rozeznat podle následujících znaků: opoždění, narušený růst a rozvoj dítěte, častá nemocnost, dítě neaktivní a tiché, se slabými společenskými dovednostmi (Kalibová, Kaliba, 2014).

4 Prevence zneužívání dětí

4.1 Primární prevence

Podle definice WHO je úkolem primární prevence předcházet nepříznivému sociálnímu jevu tak, že buď nepříznivý jev vůbec nevznikne, nebo ho utlumí přímo v zárodku. Täubner (1996a) a Elliotová (1994) in Weiss a kol. (2005) vyzdvihují důležitost uvědomění si vlastního já, svých práv a jejich ochranu. Tímto způsobem se utváří právní vědomí celé populace z hlediska násilí, které je pácháno na dětech a chování dospělých vůči dítěti.

Cílovou skupinou pro primární prevenci sexuálního zneužívání jsou děti ve věku do 15 let. Mezi těmito dětmi jsou potenciální i faktické oběti. Prevence má tedy obecný charakter, jejímž cílem je snížení pravděpodobnosti výskytu poškození. Je nutno podotknout, že kromě cílové skupiny je primární prevence určena ještě dalším sociálním skupinám – rodičům dětí, budoucím pedagogům, pedagogům, veřejnosti, sdělovacím prostředkům či pachatelům. Primární prevence je oblast, která by měla být v kompetenci ústředního státního orgánu, protože sexuální zneužívání dětí je činnost v rozporu se zákonem (Weiss, 2005).

Z pedagogického hlediska lze primární prevenci chápat jako součást edukace, toto téma spadá do oblasti sexuální výchovy. Dle Průchy (1997) in Weiss (2005) lze edukační proces rozdělit na procesy intencionální a non-intencionální. K edukačním procesům non-intencionálním patří především debaty s vrstevníky či samostatné sledování filmů o násilí na dítěti. Naopak intencionální edukační procesy dělíme na edukační procesy řízené – např. učení se obrany před pachatelem a neřízené – např. dítě vede dialog s rodičem nebo si čte knihy o hledání pomoci v nebezpečí. Abychom mohli hovořit o řízeném intencionálním edukačním procesu, je nutné mít určený cíl, obsah a zvolit vhodné organizační formy, metody a prostředky vyučovacího procesu.

Matějček (Dunovský, 1995) in Weiss (2005) charakterizuje nevhodné rodiče, kteří mohou ztěžka ručit nejen za výchovu dítěte, ale i za ochranu dítěte před sexuálním zneužíváním. Tyto dospělé osoby jsou popsány takto:

- osoby s anomálním vývojem, s agresivními povahovými rysy
- osoby užívající drogy, alkoholici
- nezralí a nevyspělí rodiče
- osoby žijící nestandardním způsobem života (např. náboženské sekty)
- osoby dlouhodobě stresované, frustrované
- osoby psychicky nemocné (např. sexuální deviace)
- osoby s mentální retardací
- osoby již sexuálně zneužívané a týrané v dětství

4.2 Sekundární prevence

Dle Provazníkové (Vaničková et. al., 1994, s. 48) in Weiss (2005) je cílem sekundární prevence vyhledávání rizikových skupin obyvatelstva (možná oběť či pachatel). Zato Täubner (1996a, s. 67) in Weiss (2005, s. 77) popisuje sekundární prevenci jako „záměrné působení na situace, podmínky či okolnosti, které nějakým způsobem zvyšují či podmiňují riziko zneužití dítěte s cílem tyto fenomény minimalizovat nebo zcela eliminovat“.

Je důležité podotknout, že cíl i obsah sekundární prevence se do jisté míry prolíná s obsahem i cílem prevence primární. Hlavním úkolem prevence je vytvořit funkční a efektivní program, který sníží či zcela eliminuje sexuální zneužívání dětí. Dále rozdělím problematiku sekundární prevence z hlediska objektu prevence.

4.2.1 Rizikové dítě

Zásadním faktorem je věk dítěte. Nejvíce jsou ohroženy nejmladší děti – kojenci, batolata a děti předškolního věku. Riziko sexuálního zneužívání úměrně klesá se zvyšujícím se věkem dítěte. Úkolem sekundární prevence je obezřetné hlídání dítěte a jeho ochrana do začátku školní docházky. Je důležité prověřit a evidovat všechny osoby, které se s dítětem stýkají. Ale i po zahájení školní docházky je třeba mít přehled o pohybu dítěte, protože děti v mladším školním věku potřebují stále zesílený dozor. Dítě mladšího školního věku samo rodičům sděluje informace o svém pobytu mimo

domov, aby ho rodiče mohli ochránit před nežádoucími vlivy okolního prostředí (Weiss, 2005).

Dalším důležitým faktorem je vzhled dítěte. Matějček (Dunovský et al., 1995, s. 109) in Weiss (2005) uvádí, že rizikové jsou především holčičky, které mají výrazně ženské tvary, jsou jemné, kypré, koketní, mazlivé a svádivé ženským chováním. Dle průzkumu Browna (Dunovský et al., 1995, s. 205) in Weiss (2005) má v 42% vliv fyzický vzhled dítěte a v 27% vliv oblečení dítěte. V 66% případů pachatel obět' znal z vlastní rodiny a v 34% bylo zneužito neznámé dítě.

Dle Täubnera (1996 b) in Weiss (2005) má vliv inteligence dítěte. Děti s nižší inteligencí než je průměrná mají problém vyhodnotit rizikovou situaci a popřípadě identifikovat samotné zneužívání. Děti s mentální retardací mívají i problém s rodinným prostředím – rodiči bývají často opomínány a bývají na okraji jejich zájmu. Tyto děti se častěji stávají obět'mi sexuálního zneužívání.

Neúspěšné dítě ve škole i v rodině se tak často obrací na osobu, která má o něj zájem. Pachatelé často využívají absence uznání a lásky a uspokojují tak potřebu dítěte po této stránce. V sekundární prevenci je třeba dbát na ochranu výše uvedených dětí. Významnou roli hraje sexuální výchova, která u těchto dětí posiluje sebeochranu. Nezapomínejme, že do sekundární prevence patří i diagnostická činnost učitele, kde by měl být schopen včas rozpoznat a předcházet stresovým situacím žáků, protože stresované dítě může být snadnou obětí sexuálního zneužívání (Weiss, 2005).

4.2.2 Rizikový dospělý

Cílem sekundární prevence je vyhledávání rizikových osob a eliminování jejich rizikového chování. Dle Beechovy typologie dělíme tyto osoby do dvou skupin – vysoce deviantní a níže deviantní.

Vysoce deviantní osoby dále dělíme na:

- velmi vysoce deviantní – osoby nezralé, se sklonem k ospravedlňování se, s nedostatkem odpovědnosti, s nízkým sebevědomím, neschopné vyrovnat se se

zápornými city, osoby vysoce úzkostné, s narušenou empatií, sexuálně posedlé (tyto osoby zneužívaly jak chlapce, tak dívky)

- vysoce deviantní – osoby společensky neuplatněné, s nízkým sebevědomím, citově osamělé, popírající svou deviaci

Nízce deviantní osoby dále dělíme na:

- středně deviantní – osoby s vysokými kognitivními poruchami vysoce agresivní a přehnaně asertivní, prezentující se jako asexuální bytosti, vědí o své poruše, obviňují své oběti
- nízce deviantní – osoby se standardním sebevědomím, sebekontrolou, sebeneprosazující, bez zřetelných kognitivních poruch, přebírající minimální odpovědnost za své činy
- velmi nízce deviantní – osoby s narušenou empatií, s kognitivními poruchami, prezentující se asexuálně, osoby obviňující dítě, s narušeným vztahem k dítěti, osoby neuznávající anormální zájmy, s nízkou emocionální identifikací s obětí, tyto osoby své činy nejčastěji páchají ve vlastní rodině – zneužívají především dívky (Dunovský et al., 1997, s. 176 in Weiss, 2005)

Elliotová (1994) cituje Grotha in Weiss (2005), který rozděluje devianty do dvou skupin:

- pedofilně zaměřené osoby – cílem jejich zájmu jsou děti, nestandardní zaměření je možno sledovat již v raném dospívání, říkají, že děti milují, nejčastější obětí jsou chlapci, když se u dětí projeví sekundární pohlavní znaky, jejich zájem upadá
- osoby regresivního typu – jsou osoby, které sexuálně zneužívají děti v důsledku svého infantilního úpadku, pachatel se ve stresové situaci zajímá o styk s dívkou, jež mu nahrazuje neuspokojující styk s dospělou ženou

4.2.3 Riziková rodina

Z hlediska sexuálního zneužívání dětí pohlížíme na rodinu jako na exogenní mnoha činiteli ovlivněnou podmínku. Mezi multifaktoriální podmínky řadíme:

- individuální proměnné (socializace, kognitivní schopnosti, osobní zkušenosti)

- rodinné proměnné (nevhodné rodinné prostředí, násilí, postoje a hodnoty rodičů)
- sociální proměnné (hodnoty společnosti, sexuální chování dítěte ve společnosti, vliv vrstevnické skupiny) (Weiss, 2005)

Täubner (1993) in Weiss (2005) popisuje typy rizikových rodin, které zvenku vypadají zcela nenápadně. Pokud má jeden z rodičů pedofilní sklony a druhý omezenou schopnost kontrolovat chod rodiny (např. noční směny), je tato rodina ohrožena.

Nyní uvedu jedenáct rizikových faktorů v rodině, které dle Gellese vyvolávají násilí a sexuální zneužívání dítěte:

- čas jako rizikový faktor – riziko konfliktu a násilí roste úměrně se společně stráveným časem dětí a rodičů, mezi faktory které ovlivňují soužití dětí a rodičů patří: životní prostředí, výše příjmu, chudoba, nízké vzdělání, sociální izolace
- pestrost činností a zájmů – násilí proti dítěti vzrůstá při nízkém počtu rodinných aktivit
- intenzita prožívání – význačným rysem násilím v rodinném prostředí je protichůdnost názorů a chybějící souznění
- střetové situace – konflikty vznikající v rodinách jsou řešeny silou
- právo ovlivňovat – nejsilnější člen rodiny má právo prosazovat své hodnoty a postoje a tím ovlivňuje chování členů rodiny, autorita rodiče není empatická k potřebám dětí
- rozdíly ve věku a pohlaví
- přisuzované role – každý člen rodiny má svou roli a v případě, že jeden z rodičů rodinu opustí, roli může přebrat nový člen rodiny
- soukromí
- nedobrovolné členství – není přípustné, aby dítě opustilo rodinu jen na základě své vlastní vůle, dítě může opustit rodinu jen na základě prokazatelných důkazů týrání či zanedbávání
- stres – řešení stresových situací je v každé rodině odlišné, k rizikovému řešení stresu patří týrání a zneužívání
- důkladná znalost minulosti – je prokázáno, že pokud bylo v rodině páchaní násilí a týrání, tak si dítě tento model přenáší do rodiny budoucí

(Bentovim, 1998 in Weiss 2005)

Úkolem sekundární prevence je vyhledání rizikových rodin. Je nutno mít vytvořené systémy kontroly, které jsou zabezpečovány kompetentními institucemi. V sekundární prevenci musí spolupracovat sociální, pedagogické i zdravotnické složky s orgány v trestním řízení. Dále sem řadíme terapii rizikových rodin, kde jsou zřejmé předpoklady pro vznik syndromu CAN (Weiss, 2005).

4.2.4 Riziková situace

Rizikovou situací pro sexuální zneužívání dítěte chápeme takový moment, kdy je dítě přímo ohroženo sexuálním zneužitím. Tyto momenty jsou spojovány nejen s typickým sociálními skupinami (např. rodina, vrstevnická skupina), ale i se situacemi, které dítě prožívá i mimo sociální skupinu. Pro vznik rizikové situace je podstatná existence potenciálního pachatele, existence potenciální oběti nebo další exogenní podmínky (dítě je s pachatelem samo, nebo je mimo dozor blízké osoby) (Weiss, 2005).

Rizikovými situacemi mohou být i veřejně dostupná místa, mezi které Elliotová (1994) výhradně řadí: výtahy a schodiště, veřejné toalety, hromadnou dopravu. Pachatel může zneužít i veřejné služby jako je např. telefonování nebo pachatel může být zaměstnancem hlídací agentury, které rodiče svěřují své děti.

Za to Matějček (Dunovský et al., 1995) in Weiss (2005) uvádí, že riziková situace je sociálně-psychologickým problémem. Taková situace vzniká v těchto případech:

- manželská a partnerská hádka, rozvod a situace s ním spojené
- stresové situace, prožitek vlastní viny, somatické onemocnění
- vliv alkoholu a drog
- chudoba

Typickou sekundární prevencí je vyloučení rizikových situací a prostředí. Jedná se o obecné organizační opatření (např. dítě do 10 let vstupuje do výtahu pouze s osobou blízkou, na veřejnou toaletu dítě doprovází rodič). Dalším důležitým opatřením je

doklad o vyšetření psychologem a sexuologem pro osoby, které jsou při svém povolání v kontaktu s dětmi (Weiss, 2005).

4.3 Terciární prevence

Terciární prevence je chování člověka (pedagoga, lékaře, rodiče, atd.), který řeší situaci, ve které došlo k sexuálnímu zneužití dítěte, zároveň se snaží dalšímu zneužití zabránit. Cílem terciární prevence je zabránění násilí páchaného na dítěti a vykonat opatření, která zaručí dítěti bezpečí. Tento proces dělíme na dvě etapy: etapu diagnostickou a etapu pomocnou, ochrannou a terapeutickou (Weiss, 2005).

4.3.1 Etapa diagnostická

V této etapě zjišťujeme míru poškození oběti. Míru poškození klasifikujeme na úrovni medicínské, psychologické a právní. První podnět často pochází z pedagogické diagnózy, kterou provádí obvykle učitel, rodič dítěte nebo sociální pracovník. Je důležité si uvědomit, že tato diagnóza je podnětem k vyjádření podezření a ohlášení příslušným orgánům. Návrh a obsah terciární prevence je určen až po odborném vyšetření dítěte (lékařské a psychologické vyšetření) (Weiss, 2005).

Mašát (Dunovský, 1995) in Weiss (2005) popisuje formy krizové intervence:

- trestně právní intervence – pachatel je odhalen, potrestán a v rodině již není; rodina je stále narušena
- primární intervence ochrany dítěte – dítě bývá umístěno do cizího prostředí, mimo rodinu
- primární terapeutická intervence – zneužívání již nepokračuje, pachatel je odpovědný za své činy, dochází k obnovení rodinných vazeb

4.3.2 Etapa pomocná, ochranná a terapeutická

V této etapě je klíčové rozhodnutí odborného pracoviště, jestli dítě setrvá i nadále v rodině (v rodině zůstává pouze v případě, že je pro něj prostředí rodiny bezpečné) nebo zda dítě z rodiny odejde (pachatel zůstává v dosahu a hrozí nebezpečí dalšího zneužívání či ovlivňování dítěte) (Weiss, 2005).

Souhlasím s Dunovským (1995) in Weiss (2005), který říká, že hlavním problémem je nízká připravenost lékařů, psychologů i učitelů nejen v diagnostice, ale také v léčebném procesu.

Důležitý je význam terapie, která je prováděna odborným pracovištěm a využívá velké množství různých technik. Hlavním smyslem terapie je posílit sexuálně zneužitě dítě, aby bylo schopno žít normálním životem a v budoucím se nestalo agresorem a sexuálním deviantem.

5 Realizace sexuální výchovy v předškolním vzdělávání

Velký vliv na vztah dítěte k sexualitě má jeho vztah k vlastnímu tělu. Když dítěti vysvětlíme, jak funguje lidské tělo, pomůžeme mu, aby vnímalo vlastní tělesnost a tím i vlastní sexualitu. Měli bychom s dětmi hovořit o pohlavních orgánech a sexuálních projevech, aby si dítě nemyslelo, že lidské tělo je něco špatného, za co se musí stydět. Mohlo by to mít špatné následky ve věci vývoje a prožívání jeho sexuality.

5.1 Pojetí rodičovských kompetencí v RVP PV

Pojetí rodičovských kompetencí v předškolním vzdělávání je zakomponováno v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. RVP PV byl vytvořen Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze v roce 2004.

RVP PV udává pedagogům poslání doplňovat rodinnou výchovu ve všech oblastech.

Oblasti RVP PV (2004) a jejich dílčí cíle jsou:

- Dítě a jeho tělo
 - uvědomění si vlastního těla
 - osvojení si poznatků o těle a jeho zdraví, o pohybových činnostech a jejich kvalitě
 - osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí, osobní pohody i pohody prostředí
- Dítě a psychika – rozdělujeme na jazyk a řeč; sebepojetí, city, vůle; poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace
 - řešit problémy, úkoly a situace, myslet kreativně, předkládat „nápady“

- poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě (uvědomění si vlastní identity, získání sebevědomí, sebedůvěry, osobní spokojenosti)
- rozvoj schopnosti citové vztahy vytvářet, rozvíjet je a city plně prožívat
- rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňující pocity, získané dojmy a prožitky vyjádřit
- Dítě a ten druhý
 - seznamování s pravidly chování ve vztahu k druhému
 - ochrana osobního soukromí a bezpečí ve vztazích s druhými dětmi i dospělými
- Dítě a společnost
 - vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách
- Dítě a svět
 - vytvoření si podvědomí o vlastní sounáležitosti s lidmi a společností

Klíčové kompetence, jež pedagogům umožňují naplnit dílčí cíle v oblasti rodičovských kompetencí, jsou:

Kompetence k učení – má elementární poznatky o světě lidí a kultury.

Kompetence k řešení problémů – řeší problémy, na které stačí; známé a opakující se situace se snaží řešit samostatně (na základě nápodoby či opakování), náročnější s oporou a pomocí dospělého.

Komunikativní kompetence – dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.).

Sociální a personální kompetence – dětským způsobem projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování; vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu a lhostejnost; napodobuje modely prosociálního chování a mezilidských vztahů, které nachází ve svém okolí; při setkání s neznámými

lidmi či v neznámých situacích se chová obezřetně; nevhodné chování i komunikaci, která je mu nepříjemná, umí odmítnout.

Činnostní a občanské kompetence – uvědomuje si svá práva i práva druhých, učí se je hájit a respektovat; chápe, že všichni lidé mají stejnou hodnotu.

Dle mého názoru by mělo být dítě po zvládnutí dílčích cílů uvedených v RVP PV schopno rozpoznat agresivní, násilné a sexuálně obtěžující chování. V případě, že se do rizikové situace dostane, mělo by vědět, jak se bránit a na koho se obrátit.

5.2 Realizace v předškolním vzdělávání

Z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání vychází Školní vzdělávací program a z něj následně může vycházet i Třídní vzdělávací program, který ovšem není povinným dokumentem. V ŠVP by měla mít každá mateřská škola zakomponovanou výchovu k rodičovským kompetencím.

Pedagog dítěti nabízí různě zaměřené činnosti (např. na poznávání částí lidského těla a jejich funkcí; na ochranu zdraví a ochrana osobního bezpečí). U dětí můžeme model rodiny pozorovat v námětových hrách. Při volné hře děti nenásilně napodobují model rodiny, který znají z domova. Na základě pozorování může pedagog odhalit rizikové chování v rodině.

V rámci řízených činností probíhají didaktické hry zaměřené na rozvoj rodičovských kompetencí u dětí předškolního věku, např. skládačky, puzzle, různé hry na rozvoj jemné motoriky (přišívání oblečení na postavu). Pedagog dále ve své výuce může používat např. encyklopedie, knihy s příběhy, obrázky, panenky, loutky, plyšové hračky.

Toto téma můžeme využít v rámci dramatické činnosti, kde si děti mohou bezpečným způsobem vyzkoušet řešení rizikových situací. Důležitým faktorem po dokončení

dramatické činnosti je závěrečná reflexe. Sexuální výchovu a témata s ní související by měl pedagog zařazovat do své výuky nenásilně formou her dle potřeb dětí a charakteru třídy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1 Cíl, metody a hypotézy empirického výzkumu

Cíl empirické práce

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jestli se učitelé v mateřské škole dostatečně věnují sexuální výchově. Zda si o tomto tématu s dětmi povídají, jak s dětmi pracují, popřípadě jestli vůbec na toto téma s dětmi nějak pracují. Pokud učitelé s dětmi pracují, zjišťovala jsem, jaké k tomu využívají pomůcky a jak často se tímto tématem zabývají. Myslí si, že k tomu mají dostatečné vzdělání a informace? Zajímala mě také negativní stránka věci a to je zneužívané dítě. Zda se s ním někdy setkali a dokázali by takové dítě v kolektivu rozpoznat? Podle čeho by ho poznali? A mají tuto problematiku nějak zakotvenou ve školním kurikulu?

Metody

Pro získání dat jsem použila metodu dotazníku. Otázky jsem použila uzavřené, polouzavřené a otevřené. Dotazník obsahuje faktografické údaje respondentů. Učitelé jsou dotazováni na pohlaví, věk, počet let praxe v mateřské škole a vzdělání. Po faktografických údajích je v dotazníku uvedeno 12 otázek, z toho 3 otevřené a 1 podotázka (*viz příloha č. 1*). Otázky jsou zaměřeny na konkrétní činnosti a metody práce, využívání pomůcek, pravidelnost, prevenci sexuálního zneužívání, zkušenost pedagogů s touto problematikou a zařazení do konkrétních činností a školního kurikula.

Hypotézy

Hypotéza č.1: Učitelé v mateřských školách často pracují s dětmi na téma sexuální výchova.

Hypotéza č.2: Učitelé v mateřských školách preventivně pracují s dětmi proti sexuálnímu zneužívání.

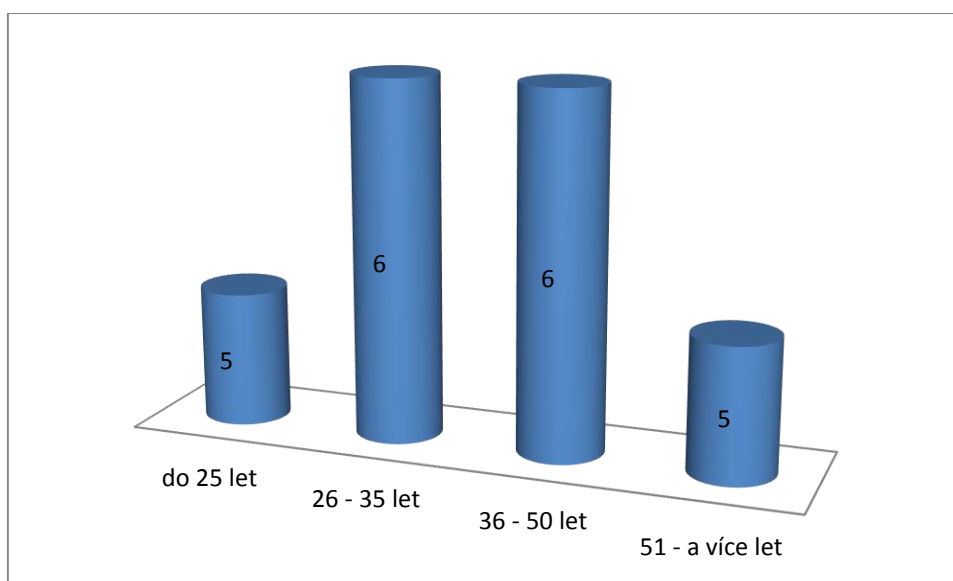
Hypotéza č.3: Učitelé v mateřských školách umí rozpoznat sexuálně zneužívané dítě.

Respondenti a sběr dat

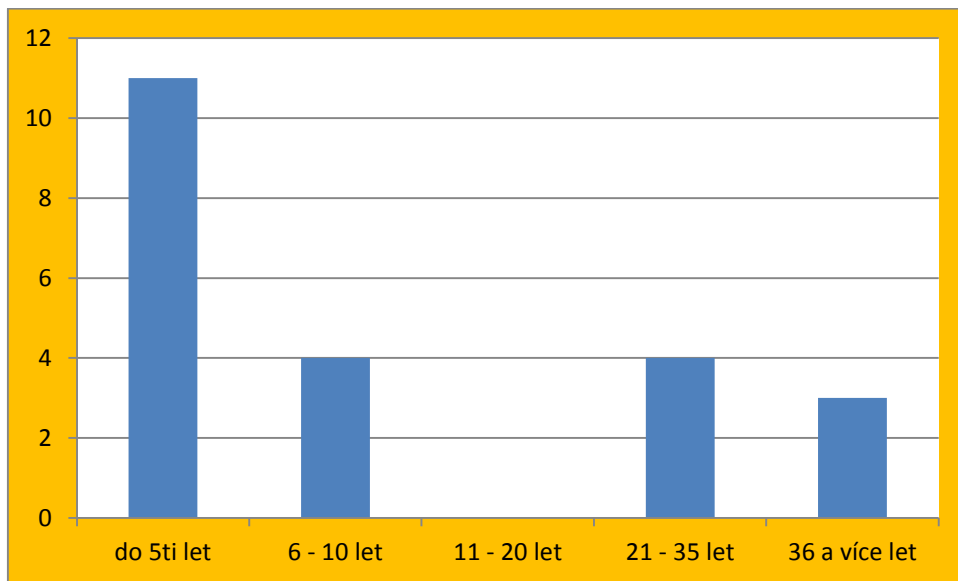
Ve svém výzkumném šetření jsem oslovila učitelky mateřských škol z okresu Nymburk. Výsledky dat, které jsem získala z celkem 22 vyplněných dotazníků.

Na šetření se podílelo celkem 22 pedagogů, z toho 22 žen a žádný muž. Ve všech věkových kategoriích je přibližně stejný počet respondentů (viz. Graf č.1). Avšak na otázku délky praxe nejvíce dotazovaných zvolilo nejnižší dobu praxe a to je do 5ti let(viz Graf č.2). Středoškolské vzdělání s maturitou má 14 respondentů, což je nejpočetnější odpověď (viz Graf č. 3).

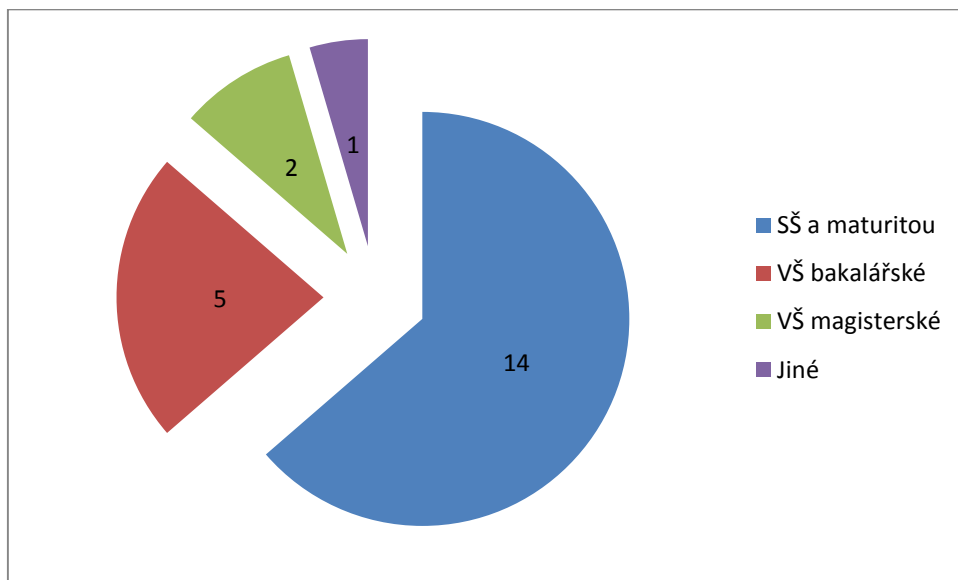
Graf č. 1: Věk respondentů

Graf č. 2: Délka praxe

Graf č. 3: Nejvyšší vzdělání

Jiné vzdělání uvedla 1 dotázaná a to vyšší odborné, kde se používá zkratka Dis.

V další části práce se věnuji konkrétním odpovědím respondentů, které jsou zpracovány do grafů dle pořadí otázek v dotazníku. U otevřených otázek uvádím konkrétní odpovědi od respondentů.

2 Výsledky výzkumného šetření

1) Myslíte si, že když dítě přichází do školky (ve věku 2,5 – 4 roky), má nějaký poznatek mezi mužem a ženou?

Všichni dotázaní odpověděli kladně, tedy „ano“. Dítě má nějaký poznatek a vidí rozdíly mezi mužem a ženou.

2) V případě že ano, jaký má dítě poznatek?

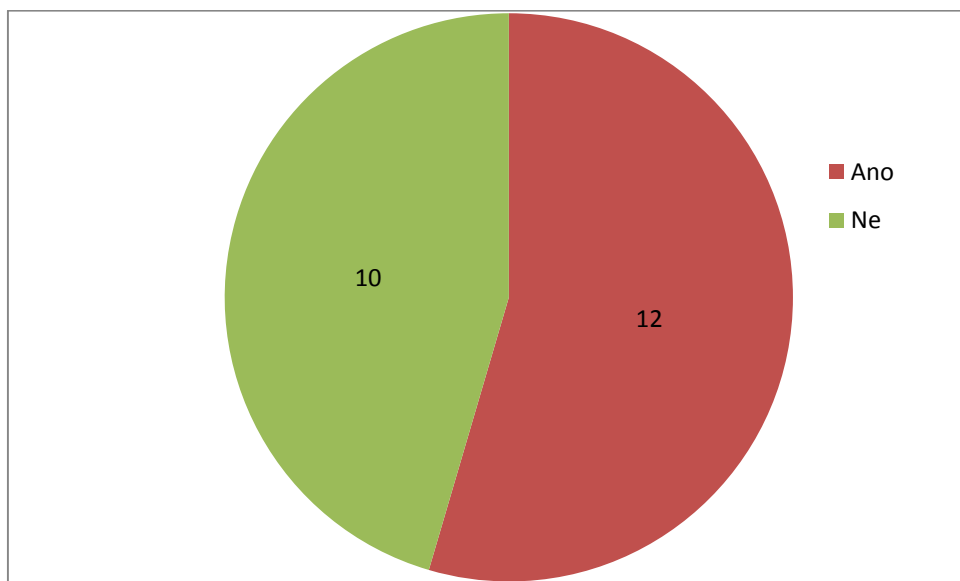
Všichni respondenti se shodli, že dítě vidí fyzické rozdíly mezi mužem a ženou. Děti si uvědomují roli muže a ženy, tedy maminky a tatínka. Paní učitelky některé úkoly i konkretizovaly.

Zde uvádím některé z odpovědí:

- „Maminka má prsa, tatínek pindíka. Maminka má v bříšku miminko, maminka kojí.“
- „Muž je tatínek, žena je maminka. Ženy rodí děti. Kluci jsou silnější, holky šikovnější. Holky mají dlouhé vlasy a nosí sukně.“
- „Odlišuje osoby podle vzhledu. Dokáže pojmenovat genitálie, vidí rozdíly v oblékání, vzhledu a rolích (maminka uklízí a vaří, tatínek opravuje věci).“
- „Rozděluje věci na holčičí a klučičí – třeba barvy trička, hračky atd., tělesné rozdíly.“
- „Rozdíl v genitáliích znají, pindík a pipinka, záleží na názvu, který užívají rodiče doma.“

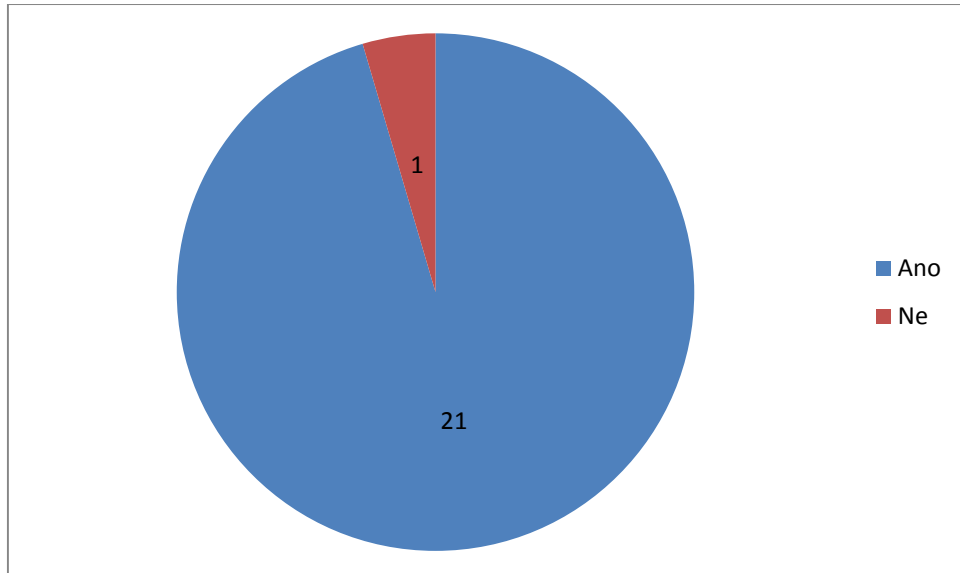
- „Rozlišuje chlapec a dívka, maminka a tatínek. Většinou znají rozdíl muž a žena (rozdílná fyziognomie, pohlavní orgány).“
- „Děti poznají rozdíl mezi matkou – ženou a otcem – mužem. Vždy je v rodině jeden z rodičů dominantní a u dítěte má větší autoritu.“
- „Odlišnost ve vzhledu – sukně/kalhoty, dlouhé vlasy/krátké vlasy apod.“
- „Rozezná postavu muže a ženy v reálu, na obrázku podle oblečení – sukně, kalhoty. Vlasy a prsa.“

3) Domníváte se, že máte dostatečné znalosti v oblasti sexuální výchovy předškolních dětí?

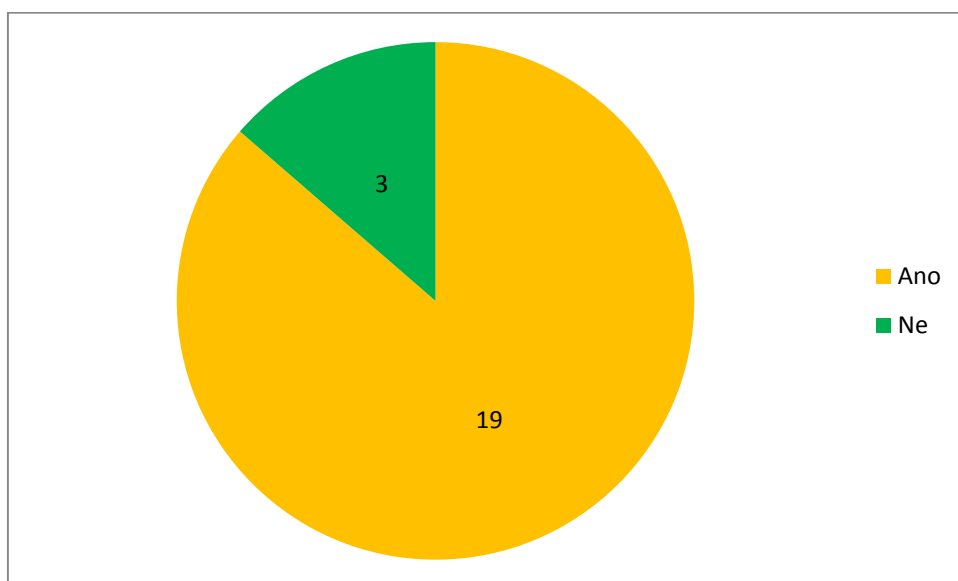
Na tomto grafu je vidět, že skoro polovina dotázaných, si není jista v této oblasti a připouští, že má rezervy.

4) Povídáte si v MŠ s dětmi o sexuální výchově? (např. Jaký je rozdíl mezi mužem a ženou? Jak žena otěhotní? Jak se rodí děti? Kde je dítě před narozením? ...)

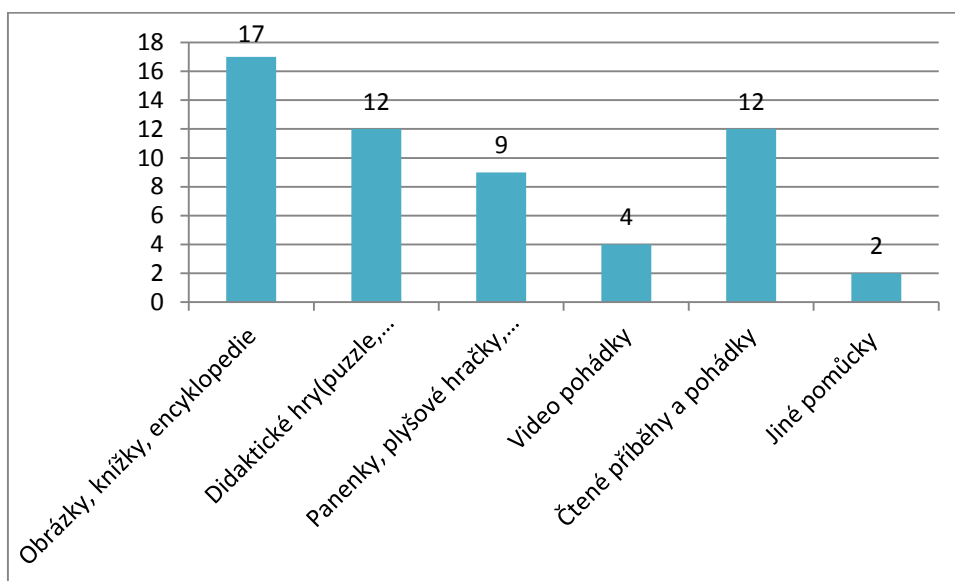
Na tuto otázku odpověděl „ne“ pouze 1 dotazovaný, který se tímto tématem vůbec nezabývá. Z toho vyplývá, že dnes se tímto tématem učitelky ve svých činnostech zabývají.

5) Využíváte k tomu nějaké pomůcky?

Většina respondentů, tedy 19, k výuce využívá nějaké pomůcky. Pouze 3 respondenti uvedli, že žádné pomůcky nevyužívají. Z toho jeden dotazovaný již v předešlé otázce uvedl, že se tímto tématem nezabývá a tudíž žádnou pomůcku ani nevyužívá.

6) Jaké pomůcky k tomu využíváte?

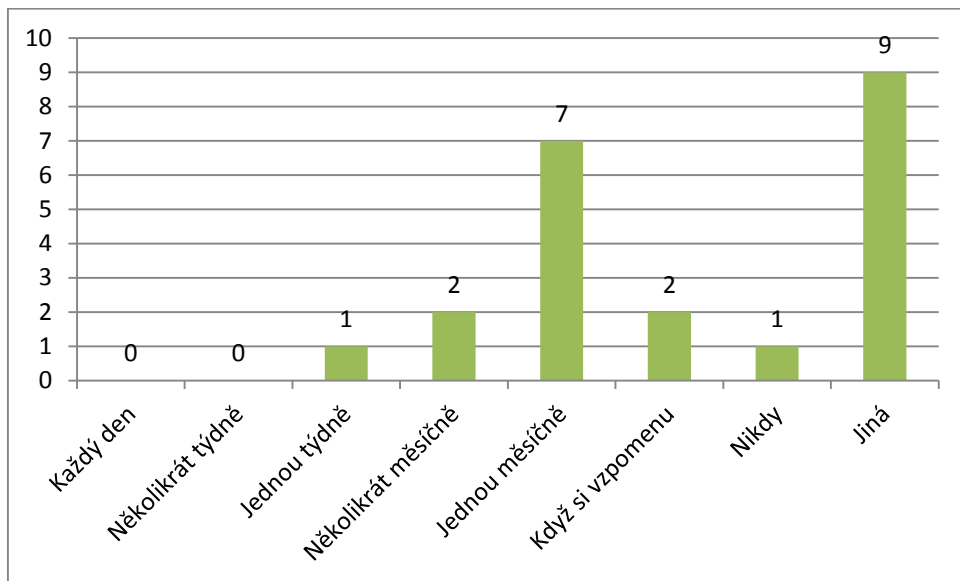

Na tuto otázku měli respondenti možnost vybrat více odpovědí.

Nejčastěji učitelky používají ve své práci s dětmi obrázky, knížky a encyklopedie. Tuto volbu zaškrtnulo 17 respondentů. Často také využívají didaktické hry, čtené příběhy a pohádky - obě možnosti vybralo po 12ti dotázaných. Panenky a plyšové hračky vybralo 9 respondentů. Video pohádky volí pouze 4 respondenti a jiné pomůcky využívají 2 respondenti, kteří uvedli:

1. „Žádné, nebavím se o tom s nimi.“
2. „Relaxační hudbu, papírové šablony.“

7) Jak často se tomuto tématu ve výchově a vzdělávání dětí věnujete?

Žádný z dotazovaných se tímto tématem nezabývá každý den ani několikrát týdně. Jednou týdně se tématem zabývá 1 respondent. 2 dotázaní tvrdí, že se tímto zabývají několikrát měsíčně, a když si vzpomenu. Jednou měsíčně zvolilo 7 učitelek a nejvíce, tj. 9, zvolilo odpověď „jiná“. Zde uvedu konkrétní odpovědi:

1. „Zařazujeme tato témata do ŠVP pravidelně 1 - 2x měsíčně a příležitostně pokud děti čekají sourozence.“
2. „Spíše situačně - dítě se samo zeptá, vidíme těhotnou maminku, miminko v kočárku, líbající se pár atd.“
3. předchozí odp. na karton se vše dokreslí a vystaví v umývárně. K této otázce každý den se rozlišuje
4. „V rámci témat týkajících lidského těla, pokud o to děti projeví zájem, při narození sourozenců dětí.“
5. „Když některá z maminek otěhotní a dítě se tím pochlubí.“
6. „Když se toto téma hodí do ŠVP.“
7. „Občas – příležitostně.“
8. „V rámci jiných témat a v souvislosti s nimi.“
9. „Dle tématu ŠVP.“

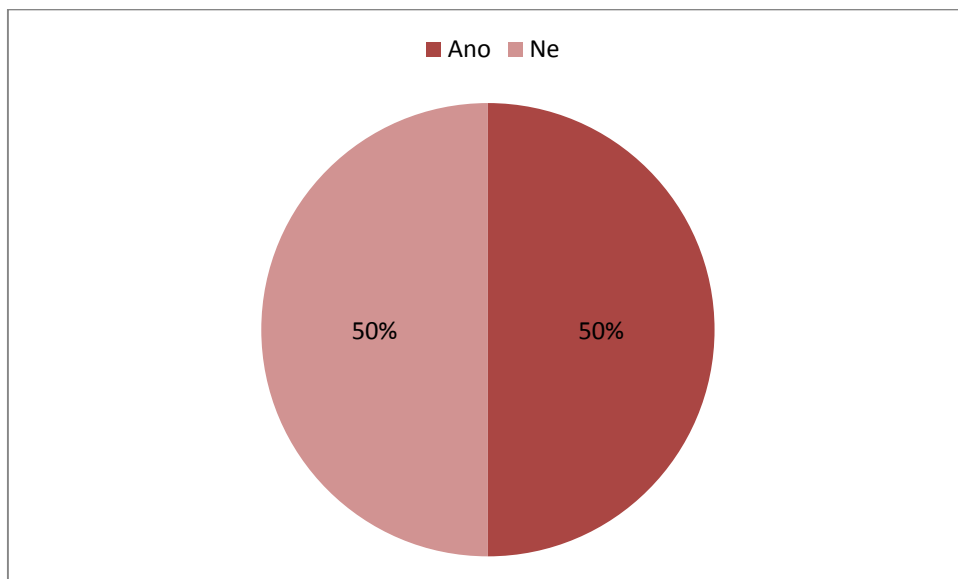
8) Co děláte pro prevenci sexuálně zneužívaného dítěte?

Na tuto otázku neodpověděli 3 dotázaní a 1 neporozuměl otázce. Ostatní respondenti se vyjádřili takto:

1. *„Hraji s dětmi námětové hry - na téma nebezpečí cizí osoby, vedu s dětmi rozhovory o tom, kde se jich kdo může či nemůže dotýkat a kde se můžou dotýkat oni jiných osob a to i rodinných příslušníků či známých.“*
2. *„Rozhovory s dětmi na dané téma, čtení příběhů, obrazový materiál.“*
3. *„Nechodím s cizím člověkem. Kdyby někdo chtěl, aby jsi se obnažoval, nedělat a oznámit rodičům.“*
4. *„Učím děti popisovat pocity a říkat ne, pokud jsou jim věci nepříjemné.“*
5. *„V předškolácích si povídáme o tom, že se nebavíme s cizími lidmi. O tom co je příjemné a nepříjemné, čeho se bojíme.“*
6. *Cíleně neprobíhají žádné činnosti. Kdyby se s podobným problémem setkala, musela bych dohledat potřebné informace. Jinak je samozřejmostí pozorování a komunikace s dětmi, takže při jakémkoli signálu na toto nebezpečí bychom jednali.“*
7. *„Na toto téma jsem zatím bez konzultace s rodiči s dětmi nemluvila. Je to téma velmi citlivé.“*
8. *„Četba příběhů, rozhovory s dětmi, screening.“*
9. *„Otázky - co by se mohlo stát?“*
10. *„2-3 x ročně probíráme s dětmi téma o jeho těle, o tom aby umělo říci co chce a nechce.“*
11. *„Povídáme si o tom.“*
12. *„Individuální rozhovor s dítětem.“*
13. *„Mluvíme o osobním bezpečí, preventivní programy.“*
14. *„Co bys dělal kdyby?“*
15. *„Primární prevence.“*
16. *„Volné rozhovory s dětmi.“*
17. *„Individuální rozhovory.“*
18. *„Povídání s rodiči.“*

Nejčastěji si o nebezpečí učitelé s dětmi povídají, hrají námětové hry a čtou příběhy. Líbí se mi, že jedna paní učitelka uvedla, že je toto téma velmi citlivé, a proto o tom nemluví bez předešlé konzultace s rodiči.

9) Myslíte, že umíte rozpoznat sexuálně zneužívané dítě?

Z grafu vyplývá, že 50% dotázaných si nemyslí, že by dokázalo poznat sexuálně zneužívané dítě.

10) Podle čeho rozpoznáte sexuálně zneužívané dítě?

Na tuto otázku neodpověděli 2 respondenti. Protože se odpovědi často opakovaly, uvádím pouze některé z odpovědí:

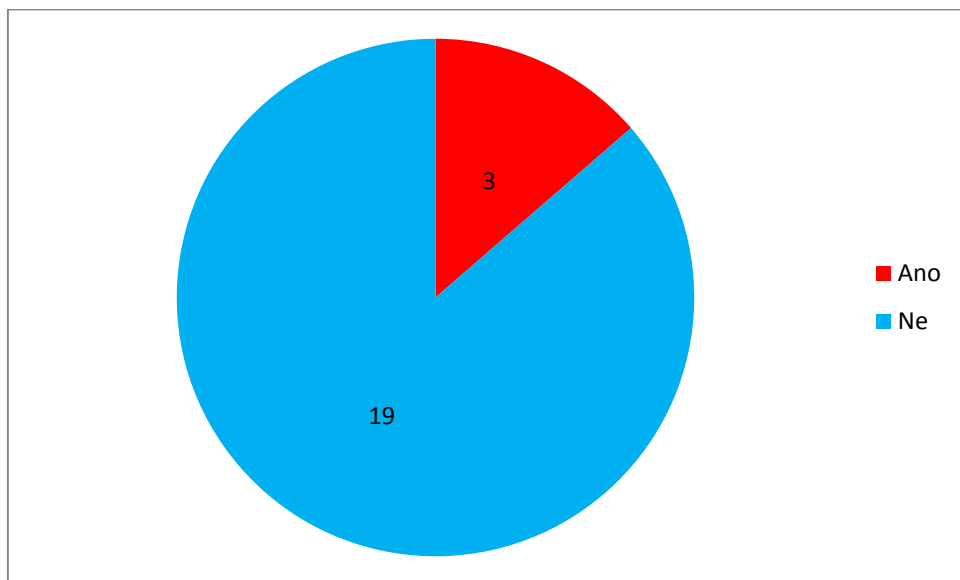
1. „Rozbor dětské kresby, změna chování, odmítá chodit k někomu, ke komu dříve chodilo.“
2. „Např.: nemá zájem o dění ve svém okolí, je zvýšeně opatrné v kontaktu s dospělými, projevuje úzkost a vyděšeně reaguje v

- přítomnosti konkrétních dospělých osob, vyhýbá se školním a mimoškolním aktivitám, agresivně napadá a šikanuje vrstevníky. “*
3. *„Bázlivost nebo naopak vůbec žádný stud adekvátní k věku dítěte. Strach z doteků, osahávání jiných dětí na intimních místech, hry se sexuální tematikou. “*
 4. *„Podle stydlivého, bojácného chování. Vyjádřením kresbou. “*
 5. *„Nápadná proměna v chování, citlivé, nepřiměřené reakce na dotek, vyhýbání se kontaktu s dospělými. “*
 6. *„Záměrně jsem v předchozí otázce uvedla "NE", jelikož si myslím, že je velmi těžké na první pohled rozeznat signály. Mohlo by jít o dítě tiché, plaché, nekomunikující nebo naopak dítě vyžadující pozornost a předvádějící se... “*
 7. *„Z praxe - vyhýbá se kolektivu, dotyku ostatních, hlavně dospělého. Je zamklé, většinou upnuté na svou hračku, kterou nedá z ruky. Z některých pohybů rukou jiných je vyděšené. “*
 8. *„Ještě jsem se s tím nesetkala, nemohu posoudit. “*
 9. *„Zatím jsem neměla příležitost, ale podle chování, her a neobvyklých problémů či projevů dítěte. “*
 10. *„Ostych, stud, uzavřené do sebe. “*
 11. *„Změny chování strach. “*
 12. *„Praxe se zneužívanými dětmi, je mnoho znaků, hlavně různé děti, různé návyky, různí rodiče, o tomto se nedá hovořit obecně, každé dítě nese bolest jinak, projevuje jinak zlost, křivdu, bolest apod. “*
 13. *„Smutné, nesoustředěné. “*
 14. *„Změny v chování, překvapivé reakce a oblasti zájmu, fyzické znaky, časté močení, úzkostné projevy či naopak extrovertní. “*

Nejčastěji paní učitelky uváděly různé změny v chování. Jsem ráda, že jedna z dotazovaných uvedla, jak je těžké takové dítě rozeznat.

Domnívám se, že toto je největší problém - dítě rozeznat, správně diagnostikovat a poté jednat.

11) Setkal/a jste se za svoji praxi se zneužívaným dítětem?

Jen 3 respondenti uvedli, že se za svoji praxi setkali se zneužívaným dítětem. Ostatní uvedli, že se nesetkali se zneužitým dítětem.

12) Jak máte zakotvenou tuto problematiku ve školním kurikulu?

Je důležité uvést, že 3 dotazovaní na tuto otázku vůbec neodpověděli. Ostatní odpověděli takto:

1. *„Oblast dítě a jeho tělo – sexuální výchova, primární prevence.“*
2. *„Nemáme. Proč do kurikula? Stačilo by proškolit pedagogy.“*
3. *„Jedno týdenní téma v ŠVP.“*
4. *„Oblast zdraví, moje tělo.“*
5. *„Moje tělo.“*
6. *„V ŠVP.“*
7. *„Školní preventivní program.“*
8. *„Ne samostatně, v rámci jiných témat ano.“*
9. *„Součást ŠVP.“*
10. *„V našem ŠVP tato problematika přímo zakotvená není.“*

11. „Školní preventivní program.“
12. „Primární prevence a sexuální výchova.“
13. „Nijak.“
14. „Preventivní kroky – naučit děti opisovat pocity, umět říci ne, atd.“
15. „Pravidelné činnosti s dětmi jako součást ŠVP.“
16. „Nevím.“
17. „Nemám, ale uvažuji o začlenění tohoto tématu do ŠVP.“
18. „V dítě a jeho tělo.“
19. „Snaha o vysvětlení problematiky vzhledem k věku dětí, uvedení příkladů, případů, tak aby to děti pochopily, nebyly z toho konsternované nebo frustrované.“

Nejvíce, tj. 11 dotázaných, uvedlo, že mají tuto problematiku začleněnou do Školního vzdělávacího programu a často bývá v části dítě a jeho tělo a v oblasti zdraví. Také se tímto často zabývají v preventivním programu dané školy. 2 respondenti uvedli, že se tímto tématem ve svém kurikulu vůbec nezabývají a 1 uvažuje o jeho začlenění. 1 dotazovaný neví, jak mají toto téma začleněné do školního kurikula.

Vyhodnocení dotazníkového šetření

Dotazovaní potvrdili moji domněnku, že se tímto tématem učitelé mateřských škol ve své výuce často nezabývají a nevěnují tomu velkou pozornost. Šetřením jsem zjistila, že děti vidí a uvědomují si rozdíly mezi mužem a ženou, a to nejen fyzické, ale i společenské. Učitelé přiznali, že nemají dostatečné znalosti v této oblasti a zřejmě proto se tímto tématem často nezabývají. Pravidelně ho nezařazují do svých plánů. Když už ale na toto téma dojde, protože se děti zeptají, nejčastější pomůckou, po které učitelé sahají, jsou obrázky, encyklopedie a čtené příběhy. Prevence je často zařazena ve školním vzdělávacím programu. Učitelé teoreticky vědí, jak poznat sexuálně zneužívané dítě a jak dále postupovat, avšak zkušenost s touto problematikou mají pouze 3 respondenti.

Shrnutí empirického šetření

Hypotéza č.1: Učitelé v mateřských školách často pracují s dětmi na téma sexuální výchova.

Na základě zjištěných výsledků mohu říci, že daná hypotéza byla respondenty nepotvrzena.

Hypotéza č.2: Učitelé v mateřských školách preventivně pracují s dětmi proti sexuálnímu zneužívání.

Na základě zjištěných výsledků mohu říci, že daná hypotéza byla respondenty potvrzena.

Hypotéza č.3: Učitelé v mateřských školách umí rozpoznat sexuálně zneužívané dítě.

Na základě zjištěných výsledků mohu říci, že tato hypotéza nebyla respondenty ani potvrzena, ani vyvrácena.

Závěr

Sex, sexualita a sexuální výchova je všude kolem nás. V televizi ve filmu nebo před sportovním utkáním v reklamě, na plakátech, v časopisech a na internetu. Zkrátka všude kam se podíváme, jsou prsatí, svalnatí, krásní a skoro polonazí lidé. To jsem si uvědomila, až když jsem začala psát tuto práci. Dnes už vím, že toto téma je sice na každém kroku, ale po prostudování literatury a zpracování praktické části, tedy dotazníku, jsem došla k názoru, že společnost už tento jev nevnímá a neřeší ho. V pojetí moderní společnosti je sex již otevřeným tématem, o kterém se nikdo nebojí mluvit nebo o něm psát.

Domnívám se, že i přes to, že sex je často diskutované téma, tak učitelky v mateřských školách často neví, jak toto téma uchopit. Učitelky mateřských škol mají nepřehledné množství didaktických pomůcek, panenek s rozdílným pohlavím, barevných encyklopedií nebo interaktivních programů. V posledních letech vzniklo i spoustu společností, které do mateřských škol dojíždí, aby hravou formou dětem přiblížili problematiku sexuality a rodičovských kompetencí. Těchto společností je ovšem nepřehledné množství a tak je těžkým úkolem učitele vybrat takový program, který je kvalitní. Tady se setkáváme s problémem, a to, jak posoudit kvalitu takového programu. Každá paní učitelka očekává něco jiného. Je tedy na každém učiteli individuálně, aby si předem stanovil cíle, kterých chce dosáhnout a podle toho musí vybrat vhodný program. Nyní vyvstává otázka jak často tuto problematiku s dětmi řešit. Z průzkumu vyplývá, že učitelky s dětmi toto téma nejčastěji řeší až v situaci, která je k tomu „donutí“, tzn. že se dítě zeptá nebo si děti mezi sebou ukazují genitálie. Pokud se dítě zeptá, tak paní učitelka nejčastěji sáhne po encyklopedii, po obrázcích nebo jim přečte příběh a citlivě si s dětmi o tomto tématu popovídá. V případě, kdy děti začnou odhalovat své genitálie, ukáže se, že paní učitelka opomněla primární prevenci. Musí tedy jednat rychleji a preventivní program hned zrealizovat, aby se tato situace neopakovala.

Další problematika, kterou jsem se v této práci zabývala, je sexuálně zneužívané dítě. Tento jev je popsán v mnoha publikacích, hodně diskutovaný na internetu nebo v televizi, i přes to, že je toto téma často diskutované, ptám se, jsme schopni takové dítě poznat a pomoci mu? Z šetření vyplynulo, že pouze 50% dotazovaných si myslí, že by takové dítě mohlo poznat. I když můžeme po nastudování publikací znát znaky, podle

kterých takové dítě poznáme, ve skutečnosti je odhalení mnohem těžší. Pokud je dítě například nesoustředěné, může být pouze nevyspalé, nebo nemocné. Je tedy těžké rozeznat, kdy je příčina méně závažná a kdy se jedná o velký problém. Napadá mne tedy otázka, kolik zneužívaných dětí je fakticky kolem nás, a o kolik případů jsme schopni včas odhalit? Z průzkumu vyplynulo, že 3 učitelky z 22 se setkaly se sexuálně zneužívaným dítětem. Já si myslím, že je toto číslo přinejmenším vhodné k zamyšlení a důvod k tomu, abychom se o své okolí začali více zajímat.

Poslední oblastí, kterou zmíním, je zakotvení rodičovských kompetencí ve školním kurikulu. Každá mateřská škola má svůj „na míru šitý“ školní vzdělávací program, kde ředitel/ka podle svého uvážení tuto problematiku zařazuje. Ze své zkušenosti mohu říci, že toto téma bývá zařazeno do vzdělávací oblasti Moje tělo nebo má vyčleněn zvláštní prostor v oblasti primárně preventivního programu.

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda se učitelé v mateřských školách věnují ve své výuce rodinné výchově. Ze své praxe vím, že toto téma je často opomíjeno. Není lehké s dětmi na toto téma pracovat a citlivě děti seznámit s pohlavní výchovou, s fyziologickými rozdíly mezi mužem a ženou a jejich rolí v rodině, s intimní hygienou a mravní výchovou. Děti často zajímá otázka „Jak dítě přijde na svět?“ a pedagogové často nevědí, jak na ni odpovědět. Já doufám, že po nastudování této problematiky a po napsání mé bakalářské práce budu schopna dětem odpovědět a realizovat primárně preventivní program. Doufám, že v případě, že se setkám se sexuálně zneužívaným dítětem, tak ho včas odhalím a budu schopna správně jednat.

Použitá literatura

- 1) AUGUSTYN, J. *Sexuální výchova v rodině a ve škole*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 77 s. ISBN 80-7192-331-1.
- 2) BRZEK, A., *Průvodce sexualitou člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993. ISBN 80-04-25814-X
- 3) ELLIOTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Přel. Bumbálek, J., 3. vyd., Praha: Portál 2000 ISBN 80-7178-419-2.
- 4) FIFKOVÁ, H., *Erotické představy žen*. Praha: Mladá fronta, 2005. ISBN 80-204-1204-2.
- 5) GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika I*. Olomouc: Hanex, 1998. ISBN 80-85783-20-7.
- 6) HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: GradaPublishing, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3.
- 7) JANIŠ, K. *Sexuální výchova včera, dnes a zítra*. In MITLÖHNER, M., STAROSTA, Š. (eds.) *Moravský regionální kongres k sexuální výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 1 – 45, ISBN 978-80-7041-622-8.
- 8) JANIŠ, K., MARKOVÁ, D. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7041-621-1.
- 9) KALIBOVÁ, P. KALIBA, M. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě v kontextu současného školství*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 91 s. ISBN 978-80-7435-507-3.
- 10) MATĚJČEK, Z. *Co kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7.
- 11) NEMCOVÁ, L. *Výchova k manželství a rodičovství v škole*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, 2007, 98 s. ISBN 978-80-8083-569-9.
- 12) PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 80-7178-579-2.
- 13) PŠENIČKA, O. *Sexuální výchova v rodině: Radost být matkou a také otcem*. Pardubice: Hnutí Rodina, 1995, 310 s. ISBN 80-901524-1-4.
- 14) RAŠKOVÁ, M. 2011. *Užití metod sexuální výchovy z pohledu historie a současnosti českého školství*. *Arnica* 2011, 2, 49–55. Západočeská univerzita v

Plzni, Plzeň. ISSN 1804-8366. Rukopis došel 15. října 2011; byl přijat po recenzi 10. listopadu 2011

- 15) ŠVARCOVÁ, E. *Úvod do etopedie*. vyd. Neuv. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. 102 s. ISBN 80-7041-449-9.
- 16) VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002, 444 s. ISBN 80-7178-678-0.
- 17) WEISS, P. *Sexuální deviace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, 360 s. ISBN 978-80-7367-419-9
- 18) ZVĚŘINA, J., *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Brno: CERM, 2003. ISBN 80-7204-264-5
- 19) *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 48 s. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf>
- 20) UZEL, R. *Sexuální výchova*. [online] Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1385374360.pdf>>

Přílohy

Příloha č.1 – Dotazník

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku.

Jmenuji se Barbora Kurková a jsem studentkou na Pedf UK, kde píši bakalářskou práci na téma Výchova k rodičovským kompetencím u dětí v mateřské škole. Chtěla bych Vás požádat a chvílku času k zamyšlení nad touto problematikou a vyplnění krátkého dotazníku. Vaše odpovědi poslouží pouze pro účely průzkumu k bakalářské práci.

Srdečně Vám děkuji.

Jste žena nebo muž?

- muž
- žena

Kolik je Vám let?

- do 25 let
- 26 – 35 let
- 36 – 50 let
- 51 a více let

Kolik let praxe v mateřské škole máte?

- do 5ti let
- 6 – 10 let
- 11 – 20 let
- 21 – 35 let
- 36 a více let

Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl/a pro výkon Vaší profese?

- SŠ s maturitou
- VŠ bakalářské
- VŠ magisterské
- jiné (uved'te)

1) Myslíte si, že když dítě přichází do školky (ve věku cca 2,5 – 4 roky) má nějaký poznatek o rozdílu mezi mužem a ženou?

- Ano
- Ne

2) V případě že ano, jaký má dítě poznatek? (prosím napište)

3) Domníváte se, že máte dostatečné znalosti v oblasti sexuální výchovy předškolních dětí?

- Ano
- Ne

4) Povídáte si v MŠ s dětmi o sexuální výchově? (např. Jaký je rozdíl mezi mužem a ženou? Jak žena otěhotní? Jak se rodí děti? Kde je dítě před narozením? ...)

- Ano
- Ne

5) Využíváte k tomu nějaké pomůcky?

- Ano
- Ne

- 6) Jaké pomůcky k tomu využíváte? (můžete zvolit více možností)
- Obrázky, knížky, encyklopedie.
 - Didaktické hry (puzzle, skládačky, stolní hry,...)
 - Panenky, plyšové hračky, loutky.
 - Video pohádky, příběhy.
 - Čtené příběhy a pohádky.
 - Jiné pomůcky (napište).
- 7) Jak často se tomuto tématu ve výchově a vzdělávání věnujete?
- Každý den
 - Několikrát týdně
 - Jednou týdně
 - Několikrát měsíčně
 - Jednou měsíčně
 - Když si vzpomenu
 - Nikdy
 - Jiná (napište)
- 8) Co děláte pro prevenci sexuálně zneužívaného dítěte? (prosím napište)
- 9) Myslíte, že umíte rozpoznat sexuálně zneužívané dítě?
- Ano
 - Ne

10) Podle čeho rozpoznáte sexuálně zneužívané dítě? (prosím napište)

11) Setkal/a jste se za svoji praxi se sexuálně zneužívaným dítětem?

- Ano
- Ne

12) Jak máte zakotvenou tuto problematiku ve školním kurikulu?

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1

**Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce před její
obhajobou**

Závěrečná práce:

Druh práce: Bakalářská práce

Název práce: Výchova k rodičovským kompetencím u dětí v mateřské škole

Autor práce: Barbora Kurková

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Jsem si vědom/a, že pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny dané práce lze pouze na svénáklady.

V Praze dne

Jméno a příjmení	
Adresa trvalého bydliště	

Podpis žadatele:

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta
Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Pořadové číslo	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				